

Országos Tudományos Diákköri Konferencia Dolgozat

Hogyan vélekednek a hivatásos fordítók és a
laikus felhasználók a gépi fordításról?

Budapest, 2024. június 6.

Jelige: fülemüle

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	1
2. A gépi fordítás.....	2
2.1. A gépi fordító előfutára – Az ALPAC-jelentés	3
2.2. A szabályalapú gépi fordító.....	3
2.3. A példaalapú gépi fordító.....	3
2.4. A statisztikai gépi fordítás	3
2.5. A neurális gépi fordító.....	4
2.6. A mesterséges intelligencia térnyerése.....	4
3. Mit gondolnak a hivatásos fordítók a gépi fordítókról?	5
4. Mit gondolnak a laikusok a gépi fordítóról?.....	7
4.1. A kutatás eszközei	7
4.2. Profilozás – Az online kérdőív kitöltői	8
4.3. Az online kérdőív eredményei, következtetések	12
4.3.1. Mi a véleménye ezekről a gépi fordítókról? Amennyiben többet is használt már, külön véleményezze őket!	12
4.3.2. Hivatásos fordítók gyakran fordítatják le a szövegeket gépi fordítókkal, majd utószerkesztik azokat (összevetik a forrásnyelvi szöveggel a gépi fordítást, majd kijavítják a hibákat). Önnek mi a véleménye erről?	12
4.3.3. Ön szerint a gépi fordító használata hogyan befolyásolja a fordítók munkájának minőségét? Kérem, pár mondatban fejtse ki véleményét!	14
4.3.4. Ön szerint a gépi fordító használata miként befolyásolja a fordító bérezését? Válaszát indokolja!	15
4.3.5. Az Ön szemében hogyan változik a fordító presztízse?	16
4.3.6. Az Ön szemében hogyan változik a fordító presztízse?	16
4.3.7. Ön továbbra is biztonságban érezné az adatait?	17
4.3.8. Amennyiben a témával kapcsolatban szeretné megosztani további gondolatait, azt itt teheti meg.	17
4.4. Profilozás – A személyes interjú alanyai.....	18
4.5. A személyes interjú eredményei, következtetések	18
4.6. Eredmények összehasonlítása	20
5. Összefoglalás	21
6. Hivatkozások.....	22

Ábrajegyzék

1. ábra: <i>ELIS 2024: Trendvélemények – valamennyi iparági ágazatban</i>	2
2. ábra: <i>Életkori megoszlás</i>	8
3. ábra: <i>Nemek megoszlása</i>	9
4. ábra: <i>Legmagasabb iskolai végzettség</i>	9
5. ábra: <i>Fordítói megbízás</i>	10
6. ábra: <i>Használati szokások a gépi fordító tekintetében</i>	11
7. ábra: <i>Az egyes fordítómotorok használati megoszlása</i>	11
8. ábra: <i>Az utószerkesztés megítélése</i>	14
9. ábra: <i>Az utószerkesztett szöveg minőségének megítélése</i>	15
10. ábra: <i>A fordító bérezésének megítélése</i>	15
11. ábra: <i>A fordító presztízsének megítélése</i>	17

1. Bevezetés

A technológiai fejlődés már az első ipari forradalom óta folyamatosan és gyors ütemben halad előre, különösen a 21. században. Az innovációk megkönnyítik mindennapjainkat és felgyorsítják a munkafolyamatokat. A gépesítés hatása nemcsak a fizikai, hanem a szellemi munkára is jelentős. A fordítói szakmát is mélyrehatóan befolyásolják az új technológiák, így a gépi fordítás fontos téma.

Az utószerkesztés egyre inkább előtérbe kerül a hatalmas munkamennyiség és a feszített határidők miatt. A jelen kutatás célja, hogy megértsük, hogyan tekintenek az emberek az utószerkesztésre, különösen a laikusok, azaz a nem fordításszolgáltatásban dolgozók. A kutatásom során a választás azért esett a laikusokra, mert véleményem szerint bárkiből lehet potenciális megbízó a jövőben. Szintén érdekes kérdés, hogy vajon egy laikus mennyit érez a gépi fordítók folyamatos fejlődéséből? A fordítóképzéseken résztvevő hallgatók betekintést nyernek a gépi fordítómotorok informatikai hátterébe. Ezzel szemben a laikusok nem feltétlenül értesülnek az újdonságokról, mint például a neurális gépi fordítók megjelenéséről.

A dolgozat első fejezetében a gépi fordítás fejlődését kívánom bemutatni. Először is annak előfutárát, az ALPAC-jelentést ismertetem röviden, amely a hatvanas évek egyik meghatározó eseménye volt a fordítás tekintetében. A gépi fordítás hosszú útját szemléltetem az első motoroktól a modern AI-alapú rendszerekig.

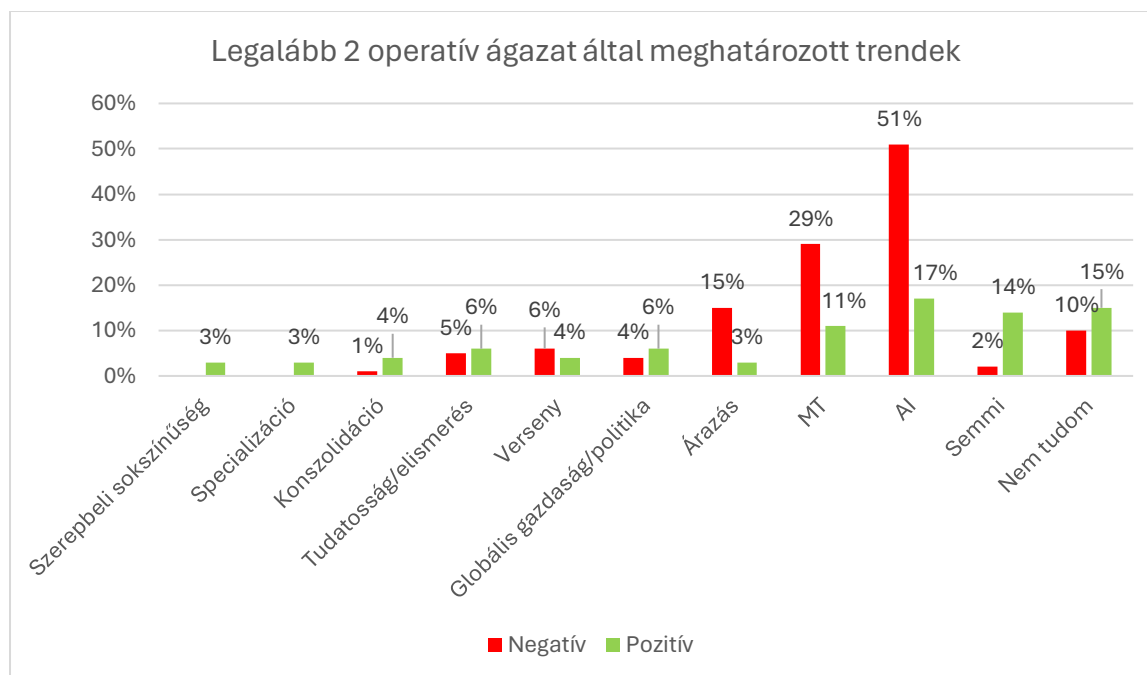
A második fejezetben korábbi tanulmányok alapján kutatók és hivatásos fordítók MT-ről alkotott véleményét prezentálom. Főként Nagy 2022-es, Eszenyi 2023-as és Sulyok 2023-as tanulmánya alapján szeretném bemutatni, miként vélekednek a fordítók a gépi fordításról és az utószerkesztésről.

A harmadik fejezetben kérdőíves kutatással megpróbálom feltérképezni, miként tekintenek a mindennapi emberek, laikusok, a gépi fordításra és az utószerkesztésre. A kutatás fókuszában a laikus felhasználók véleménye és tapasztalata a gépi fordítókról, illetve az utószerkesztő fordító megítélése áll. A laikus felhasználók szerint miként befolyásolja a fordító munkájának minőségét, bérezését és presztízsét a gépi fordító használata? Továbbá érdekes kérdés, hogy vajon felfedezhetünk hasonló motívumokat a laikusokkal és a szakmabeliekkel készített interjúkban? A vélemények felmérését két módszerrel végeztem: az írásos kérdőíven túl ugyanazokat a kérdéseket szóbeli, félig strukturált interjú protokolljaként is használtam, amelynek során az interjúalanyok szabadon tudtak kérdezni. Végezetül, szakmabeliek véleményét a kérdőíves kutatás eredményeivel hasonlítom össze. Az eredmények összehasonlításával és értékelésével zárom a dolgozatot, és felvetem a további kutatási irányokat.

2. A gépi fordítás

Napjainkban a technológia térhódítása egyre jelentősebb, így a fordítók körében már bevett szokás a gépi fordító használata (lásd ELIS 2024, Proford és SZOFT 2024). A 2024-es ELIS-felmérés alapján a mesterséges intelligencia (AI) háttérbe szorított minden más nyelvipari trendet. A gépi fordításról (MT) ezzel szemben már kevesebb negatív vélemény érkezett, ami annak is betudható, hogy az emberek már megismerhették ezt a technológiát. Az alábbi ábra zölddel szemlélteti a pozitív véleményeket és pirossal a negatívakat.

1. ábra: *ELIS 2024: Trendvélemények – valamennyi iparági ágazatban*

(ELIS 2024¹)

A felmérésből az is kiderül, hogy az iparági szereplők több mint fele használja a gépi fordítót segédeszközként. Ha visszagondolunk az utóbbi évtizedekre, hatalmas léptéktű fejlődésen ment keresztül az informatika világa. Érdekes visszaemlékezni rá, hogy régen egy számítógép egy egész szobát elfoglalt, míg ma egy laptop akár a hátizsákunkban is elfér. Ehhez hasonlóan, a gépi fordítás is sokkal modernebb és pontosabb lett. A 20. században már egyre jobban foglalkoztatta a tudósokat, kutatókat a fordítás gépiesítése. Ezzel szemben arra is hamar rájöttek, hogy a humán fordítást nem olyan könnyű kiváltani (Yang 2021). Az ember egy életen át tanul az őt körülvevő világ történeteiből, illetve komplex érzelmei vannak és saját gondolatai. Ezzel szemben a gép csak annyit tud, amire az ember megtanította és amire parancsokat táplált neki. A humán fordítás három lépésből áll; dekódolás, transzkódolás és kódolás (Klaudy 2004). Érdekes, hogy a gépi fordítók is hasonlóképpen működnek, bár a transzkódolás folyamatára javarészt nincs rálátása az átlag fordítónak. Annak ellenére, hogy a gépi fordítók napjainkban rendkívül fejlettek és viszonylag jó minőségű szövegeket hoznak létre általában, nem elhagyható az ember által végzett lektorálás, azaz utószerkesztés.

¹ A szerző saját fordítása.

2.1. A gépi fordító előfutára – Az ALPAC-jelentés

Eszenyi (2023) tanulmánya szerint az ALPAC-jelentés a hatvanas években vizsgálta a gépi fordítás (MT) állását. A kutatás alapját elsősorban az orosz–angol fordítás jelentette, kizárólag az Egyesült Államok kormányzati és hadi céljaira (Hutchins 1996, idézi Eszenyi 2023). Bár nem jósolta előre a technológia nagy jövőjét, fontos mérföldkő a gépi fordítás empirikus vizsgálata szempontjából. Az ALPAC-jelentés arra a következtetésre jutott, hogy általában nincs nagy szükség az orosz–angol fordításra, mivel a tudósok viszonylag kevés nyelvtanulás után is értelmezni tudták az idegennyelvű szakirodalmat. Az utószerkesztés mint nem kívánt és gazdaságtalan emberi tevékenység jelenik meg a jelentésben, de további kutatások hasznosak lehetnek a tudomány szempontjából. A globalizáció miatt nőtt a fordítások iránti kereslet, részben a különböző országok és cégek közötti megállapodások miatt.

2.2. A szabályalapú gépi fordító

Az első gépi fordítómotorok nyelvtani szabályokat és szótárakat használtak a fordításhoz. „A fordítás történhet transzfer (közvetlenül a két nyelv között) és interlingua (közvetítő nyelven keresztül) módszerekkel.” (Yang 2021: 130) A szabályalapú gépi fordítómotorok előnye, hogy könnyű őket összeállítani, ugyanakkor hátrányuk, hogy nem hatékonyak a komplex nyelvtani szerkezetek kezelésében. A fordított szöveg minőségét meghatározza a betáplált szavak és szabályok mennyisége. Minél több a szótárban szereplő szó, annál sokrétűbb fordításokra képes a rendszer. A fordítás minőségét tovább javíthatják a morfológiai, szintaktikai és szemantikai elemzések is (Yang 2021).

2.3. A példaalapú gépi fordító

A példaalapú gépi fordítás sok hivatásos fordító által jól ismert eszköz, mivel több fordítást elősegítő szoftver, például a memoQ és a Trados, is ezen az elven alapszik. Ezek a rendszerek régebbi fordításokból táplálkoznak, mivel a szegmenseket eltárolják a fordítómemóriájukban. A rendszerek próbálnak egyezéseket találni a fordítandó szöveg és a fordítómemória között. Ebből adódóan ha egy szövegrészlet vagy szó nem található a fordítómemóriában, akkor a fordítómotorok pontatlanul fogják fordítani, vagy előfordulhat, hogy egyáltalán nem is javasolnak találatot (Yang 2021). A példaalapú gépi fordítók hasznosak lehetnek fordítóirodák, intézmények, és szabadúszó fordítók számára egyaránt (Eszenyi 2023).

2.4. A statisztikai gépi fordítás

A statisztikai gépi fordítás hasonlóan működik, mint a példaalapú fordítás, mivel a korábban elkészített humán fordításokat használja fel. A gépi fordító a párhuzamos szövegek elemzésével szótárt készít és megfigyeléseket tesz (Yang 2021). Így a rendszer a forrásnyelvi szöveg legvalószínűbb célnyelvi ekvivalensét adja meg fordításként. A statisztikai gépi fordítás esetében is igaz, hogy minél nagyobb a rendelkezésre álló korpusz, annál jobb eredmények születnek. Például a magyar nyelv viszonylag kis korpusza miatt gyakran fordultak elő téves, sőt nevetséges fordítások (Eszenyi 2023). 2015-ig a statisztikai gépi fordítást tekintették a legjobban kutatott és legtöbbet használt rendszernek. A jobb fordítási eredmények érdekében hibrid gépi fordítást is alkalmaztak, amely a három fő rendszer ötvöztetésével pontosabb fordítást eredményezett.

2.5. A neurális gépi fordító

A mesterséges neurális hálózatokon alapuló gépi fordítók megjelenése 2015-ben jelentős mérföldkőnek tekinthető (Eszenyi 2023). Ettől az évtől kezdve minden gépi fordító jelentős minőségi javuláson ment keresztül. „A technológia alapja a mélytanulás (deep learning), a gépi tanulás egy fajtája, amely a humán tanuláshoz hasonlóan példákból tanítja a gépet, és mesterséges neurális hálókat hoz létre.” (Eszenyi 2023: 21). A neurális gépi fordítók használatával több nyelvpár és szakszöveg esetén is sokkal érthetőbb szövegeket kaptunk. A minőségi javulásnak köszönhetően a gépi fordítók a fordítók hasznos segítőivé váltak, különösen a nehéz mondatszerkezetek megértésében és az utószerkesztéssel időmegtakarításban. Azonban még mindig nem elég fejlettek ahhoz, hogy a fordítók teljes mértékben rájuk támaszkodjanak. Több kutatás is vizsgálta, milyen esetekben érdemes gépi fordítót alkalmazni (Varga 2015, Nitzke 2019, Eszenyi 2023).

2.6. A mesterséges intelligencia térnyerése

Bár a mesterséges intelligencia az elmúlt években vált széleskörűen elérhetővé, kutatásai már nem sokkal a II. világháború után megkezdődtek (Russell 2016). A technológia folyamatos fejlődése nyomán egyre többen kísérleteznek a neurális gépi fordítóknál is újabb, mesterséges intelligencia alapú eszközökkel, mint például a ChatGPT-vel. A ChatGPT használata látszólag egyszerű: a felhasználó kérdez, a gép válaszol. Azonban a chatbot gyakran félreérti a nem megfelelően megfogalmazott kérdéseket. Mivel a chatbot több forrásból is táplálkozik – előre betanított, használat közben tanult és internetes anyagokból –, válaszai gyakran hasznosak lehetnek, de érdemes fenntartásokkal kezelni őket. A ChatGPT több nyelvet is ismer, így fordításra is használható, ami felveti a kérdést, miként fogja megváltoztatni a fordítás világát.

3. Mit gondolnak a hivatásos fordítók a gépi fordítókról?

Mielőtt a laikusok a gépi fordítókról alkotott véleményét vizsgálnánk, érdemes górcső alá venni a hivatásos fordítók tapasztalatait is. „A legtöbb magyarországi fordító akkor érzékelte a technológiai áttörést, amikor a DeepL 2021 tavaszán a magyar nyelvre is kiterjesztette gépi fordítás szolgáltatását. Hat hónappal később, 2021 decemberében a Hunnect felmérése szerint a megkérdezett magyar fordítók többsége (69%) már használt gépi fordítót, és közel fele (41%) DeepL-t.”² (Nagy 2022: 96, saját fordítás) Bár a neurális fordítómotorok igazán fejlettnek mondhatóak; sokkal természetesebb hangzású szövegeket állítanak elő, és rendkívül sok nyelven elérhetőek, mégis megvannak a maga gyenge pontjai is. Nagy a humán fordítóhoz hasonlítja a gépi fordító működését. A hivatásos fordító bizonyos szakterületekre specializálódik, és ugyanez elmondható a gépi fordító esetében is (Nagy 2022). Ennek ellenére, a gépi fordító a kreatív szövegtípusokra (marketing szövegek, irodalmi művek, stb.) nem tud szakosodni. Bár a laikus felhasználó gyakran hajlamos lehet elfogadni a gépi fordító által létrehozott szöveget, a hivatásos fordítóktól elvárt, hogy kritikusan tekintsenek a kapott szövegre, és felfedezzék a hibáit. A gépi fordító sokszor visszatérő hibákat követ el, ezek közé tartozik a magyartalan mondat szerkezet, illetve a helytelen terminológia használata, így a hivatásos fordítónak már tapasztalata lesz egy idő után abban, hogy mire kell odafigyelni egy utószerkesztésre váró szövegben. Daems és Macken kutatása (2021) alátámasztja, hogy a fordító könnyebben javítja a hibákat, ha abban a hitben javít, hogy a lektorálandó szöveg gépi fordítás produktuma.

Az utószerkesztést végző fordítónak különös figyelmet kell szentelnie a gépi fordító hiányosságaiból fakadó hibák észrevételére, és javítására. Nagy tanulmánya (2022) szerint a tipikus hibák közé tartozik, hogy a rövidítések, betűszók, és általánosságban véve a terminológia használatával nem konzisztens a gépi fordító. A különböző programok, események hivatalos elnevezéseit általában csak próbálja kitalálni vagy lefordítani a gépi fordító. Emellett, fennáll a *hallucináció* veszélye is, azaz a gépi fordító „beképzelt” vagy szokatlan szavakat, mondatrészeket helyez el a célnyelvi szövegben. A humán fordítók az akár rossz minőségű forrásnyelvi szövegből is képesek egy jó minőségű célnyelvi szöveget előállítani. Ezzel szemben, a gépi fordító nem képes felismerni a forrásnyelvi szöveg hibáit, és a szövegben megtalálható szavakat, mondatokat fordítja csak le. Ennek oka szintén arra vezethető vissza, hogy a gépi fordítónak nincsen logikája, kreativitása, és más emberi tulajdonsága, amellyel a humán fordító rendelkezik. Konklúzióként elmondható, nem valószínű, hogy a gépi fordító nem veszi el a humán fordító munkáját a fent említett hiányosságai miatt. Viszont a gépi fordító hasznos eszköz lehet a humán fordító munkája során; akár sokkal kevesebb idő alatt is képes lehet egy fordító jó minőségű fordításokat előállítani.

Eszenyi kutatásában (2023) hét hivatásos fordítóval készített interjút, amelyek fókuszában a mesterséges intelligenciával támogatott rendszerek és a munkahelyi boldogság állt. A hét interjúban a leggyakoribb motívumok a következők voltak:

- minőség;
- HT vs. MT;
- idő/gyorsaság;
- díjazás;

² A Hunnect 2021-es felmérése a gépi fordítás elfogadottságáról és trendjeiről a szakfordítók körében –összefoglaló (Hunnect's 2021 survey on machine translation adoption and trends among professional translators –Summary). November 2021. <https://hunnnect.com/wp-content/uploads/2021/12/Hunnnect-Felmeres-a-gepi-forditasrol-2021.pdf>

- digitális öröm;
- a fordító eltűnése;
- szakma határai;
- erőfeszítés;
- eszközök;
- ChatGPT;
- gépelés;
- megbecsülés;
- nem hivatalos MT-használat.

Az interjúk során több fordítói is aggodalmait fejezte ki a gépi fordítóval és az utószerkesztéssel kapcsolatban. Sokan félnek, hogy a nem megfelelő utószerkesztés, vagy annak teljes hiánya gyengébb minőséget von maga után. A humán fordító vs. gépi fordító a fordítástudomány egyik meghatározó témaköre jelenleg. Az interjúalanyok felvetették a fordító eltűnését is mint a gépi fordító elterjedésének lehetséges következményét. Az idő/gyorsaság motívum szintén gyakran visszatérő eleme volt a hét interjúnak. Míg az ALPAC-jelentésben arra a következtetésre jutottak, hogy a gépi fordítás túl időigényes, és így nem is gazdaságos, mára az MT-támogatott fordítás legfőbb pozitívumai között jegyezhető a gyorsaság.

Sulyok tanulmányában (2023) online kérdőív segítségével térképezte fel, miként tekintenek a különböző fordítóipari szereplők a fordítói, lektori és utószerkesztői kompetenciákra. Kutatásában a három említett kompetencia viszonyát is vizsgálta. A megkérdezettek 83,5%-a szokott használni gépi fordítót munkája során. Fontos megjegyezni, hogy a kitöltők főként tanácsadóként tekintenek a fordítómotorra, így nem beszélhetünk ebben az esetben utószerkesztői tevékenységről. Szinte az összes megkérdezett (96,5%) úgy gondolja, hogy az utószerkesztéshez szükséges a fordítói kompetencia megléte is. Sulyok kutatásából az is kiderül, hogy a legtöbb fordító szerint az utószerkesztés átfedésben áll a fordítói és/vagy a lektori kompetenciákkal, de sokak gondolják azt is, hogy a metszete az utóbbi két kompetenciának. A válaszok alapján a fordítók az alkalmazkodóképességet és a rugalmasságot említik az utószerkesztés előnyei között. Bár Eszenyi kutatásában (2023) megjelent motívumként a fordító eltűnése, Sulyok tanulmányában (2023) a kitöltők „86% véli úgy, hogy a jövőben is szükség lesz fordítóra, és nem veszi át teljesen a fordítás helyét a gépi fordítás (...)” (Sulyok 2023: 49) Emellett volt olyan válaszadó is, aki szerint a gépi fordító használata és az utószerkesztés rontják a fordítói kompetenciáit és unalmasabbá teszik a munkáját.

4. Mit gondolnak a laikusok a gépi fordítóról?

Míg az előző fejezetben említett két tanulmány átfogó képet nyújt arról, miként viszonyulnak a hivatásos fordítók a gépi fordítóhoz, szintén lényeges lehet figyelembe venni a hétköznapi, nem hivatásos fordító vagy fordításszolgáltató emberek véleményét. Jelen kutatás célja ezen vélemények feltárása. Az alábbi alfejezetek ismertetik a kutatás módszertanát és eszközeit, valamint bemutatják a résztvevők válaszait.

4.1. A kutatás eszközei

Mivel egy meghatározott csoport írásbeli és szóbeli kikérdezésével kívántam megválaszolni az általam megadott kérdéseket, kutatásom eszközeként kérdőívet alkalmaztam (Eszenyi 2022). A kérdések összeállításán túlmenően fontosnak tartottam a kitöltők egyes tulajdonságainak (például korcsoport, nem, legmagasabb iskolai végzettség) megismerését is, hogy a későbbiekben potenciális következtetéseket lehessen levonni. Az empirikus kutatásom adatgyűjtéséhez a Google Forms kérdőívet (ld. Függelék) használtam, melyet a közösségi médiában terjesztettem különböző csoportok segítségével, valamint ismerőseim megosztásai is támogatták a munkámat.

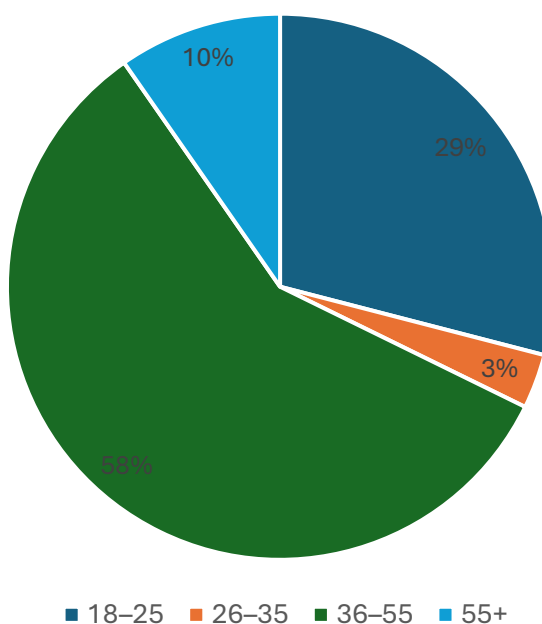
Célkitűzésként minimum 20 kitöltő elérésére törekedtem. Az online kérdőív mellett öt önkéntessel mélyinterjút is készítettem személyesen. Bár a kérdések megegyeztek az online kérdőív kérdéseivel, az interjúalanyoktól részletesebb válaszokat vártam. A személyes interjúk további előnye, hogy a résztvevők közvetlenül a kérdőív készítőjétől is kérdezhetek. Emellett fennállt annak lehetősége is, hogy olyan témák kerüljenek elő a szóbeli beszélgetések során, amelyekre maga a kérdőív nem tért ki. A szóbeli interjú alanyainak kiválasztásakor törekedtem egy heterogén csoport kialakítására, így mindkét nem és különböző korcsoportok képviselői is helyet kaptak a mintában, annak ellenére, hogy az öt fővel készített interjú nem reprezentatív, és nem vetíthető le az egész lakosságra.

A kérdőív kérdéseinek megfogalmazásakor nem támaszkodtam korábbi tanulmányokra, kérdőívekre. A leírásban fontosnak tartottam feltüntetni, hogy mennyi időt vesz körülbelül igénybe a kitöltés, illetve hány kérdésre kell számítani a kitöltőnek. Emellett felhívtam a figyelmet rá, hogy fordítással foglalkozó vagy fordítóképzésben résztvevő hallgatók ne töltsék ki a kérdőívet. Kérdőívem mindössze 14 kérdésből állt, amelyek magukba foglalták a kitöltők profilalkotásához szükséges, általános demográfiai adatokra irányuló kérdéseket (1–3), illetve a hipotézisem és kutatási kérdéseim megválaszolásához szükséges kérdéseket (4–14). A kérdések nagy részét zárt végű kérdések alkották, melynél az adott négyzetek kipipálásával kellett válaszolni. Előzetes felmérésem alapján (szóbeli véleménykutatás), az emberek szívesebben töltöttek ki olyan kérdőíveket, melyekbe keveset kell írni. Ennek ellenére pár esetben elkerülhetetlennek tartottam a kifejtős választ igénylő kérdéseket. A kifejtős kérdéseknél a *bekezdés* opció mellett döntöttem a Google Forms kérdőív összeállításakor, hogy akár bővebben ki tudják fejteni a véleményüket a kitöltők. Bár a kifejtős válaszok kiértékelése és feldolgozása több időt és energiát vesz igénybe, jobb belátást nyújt, hogy mit is gondolnak valójában az emberek az adott témáról. Ezen felül, fenn szerettem volna tartani annak a lehetőségét, hogy esetlegesen olyan motívumok és gondolatok tűnjenek fel a válaszokban, amelyekre a magam által megfogalmazott válasz opcióim nem tértek volna ki. Mielőtt a kérdőívet elérhetővé tettem volna, két fővel teszteltem a kérdések érthetőségét és validáltam a kérdőívet. Ezek alapján módosítottam a kérdéseket, hogy a félreértések ne rontsák a kutatási eredményeket.

4.2. Profilozás – Az online kérdőív kitöltői

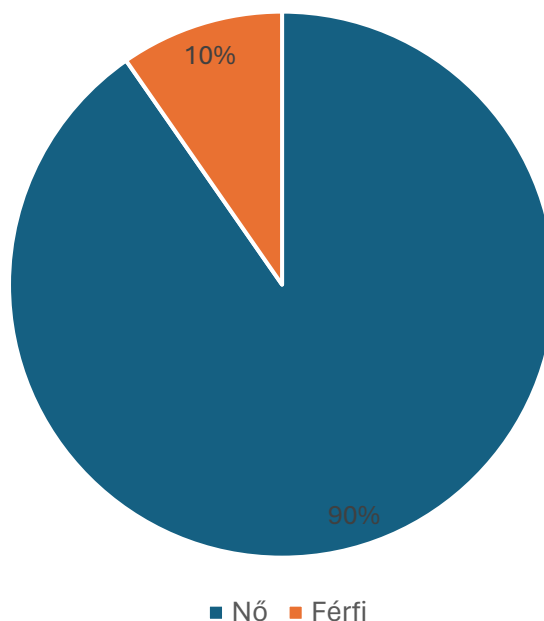
Bár az online kérdőívem esetében minimum 20 kitöltőre törekedtem, mindössze két nap alatt 31 válasz érkezett. Elsősorban ismerőseim segítségét kértem, hogy a kérdőív megosztásával támogassák kutatásomat; a kitöltések jelentős része ennek eredményeként érkezett be. Igyekeztem elkerülni, hogy olyan személyek töltsék ki a kérdőívet, akikkel személyes kapcsolatban állok, ezáltal minimalizálva az elfogultság lehetőségét a válaszokban. A korcsoportok tekintetében a 36–55 évesek kategóriája volt a legnagyobb arányban képviselve, 58%-kal (18 fő), míg a 18–25 évesek csoportja a válaszadók 29%-át (9 fő) tette ki. Az 55 év felettiek 10%-ot (3 fő) képviseltek, míg a 26–35 éves korosztály csupán 3%-ot (1 fő) ért el.

2. ábra: *Életkori megoszlás*

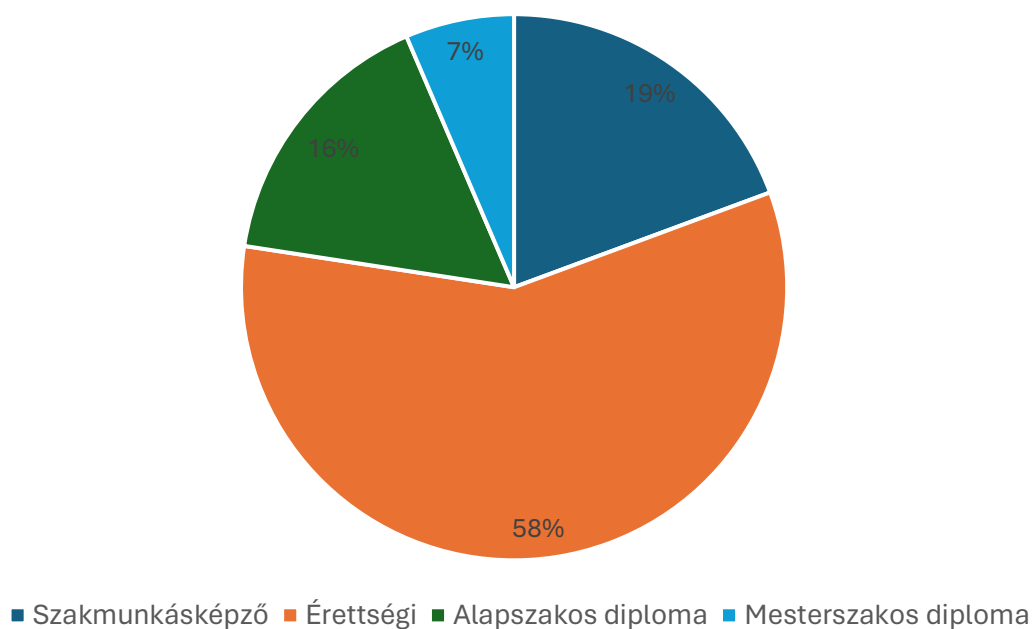
A nemek vizsgálata során a nők jelentős többségben voltak, 90%-kal (28 fő), míg a kitöltők csupán 10%-a (3 fő) volt férfi. Mivel a férfiak ilyen csekély számban töltötték ki a kérdőívet, a későbbiekben nem tervezem a nemekre jellemző tendenciák elemzését, illetve ilyen alapú következtetések levonását.

3. ábra: Nemek megoszlása

A kitöltők 58%-ának (18 fő) a legmagasabb iskolai végzettsége az érettségi, 19%-a (6 fő) szakmunkásképzőt végzett, 16% (5 fő) alapszakos diplomával, míg 7% (2 fő) mesterszakos diplomával rendelkezik.

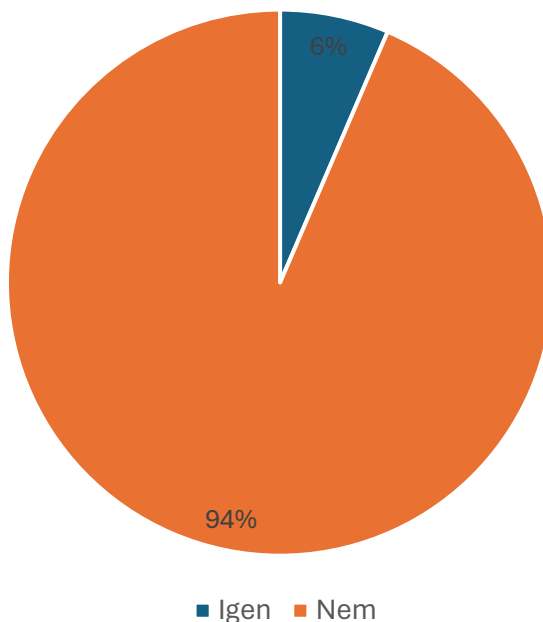
4. ábra: Legmagasabb iskolai végzettség

A kitöltők 94%-a (29 fő) még sohasem adott fordítói megbízást képesített fordítónak, míg 6%-uk (2 fő) már igénybe vette hivatásos fordító szolgáltatását. Azért tartottam fontosnak ilyen módon is felosztani a kitöltők csoportját, mert egy olyan személynek, aki már fordult hivatásos

fordítóhoz, nagyobb rálátása lehet a témára. Ugyanakkor, a két kitöltő véleményéből nem vonhatók le általános érvényű következtetések.

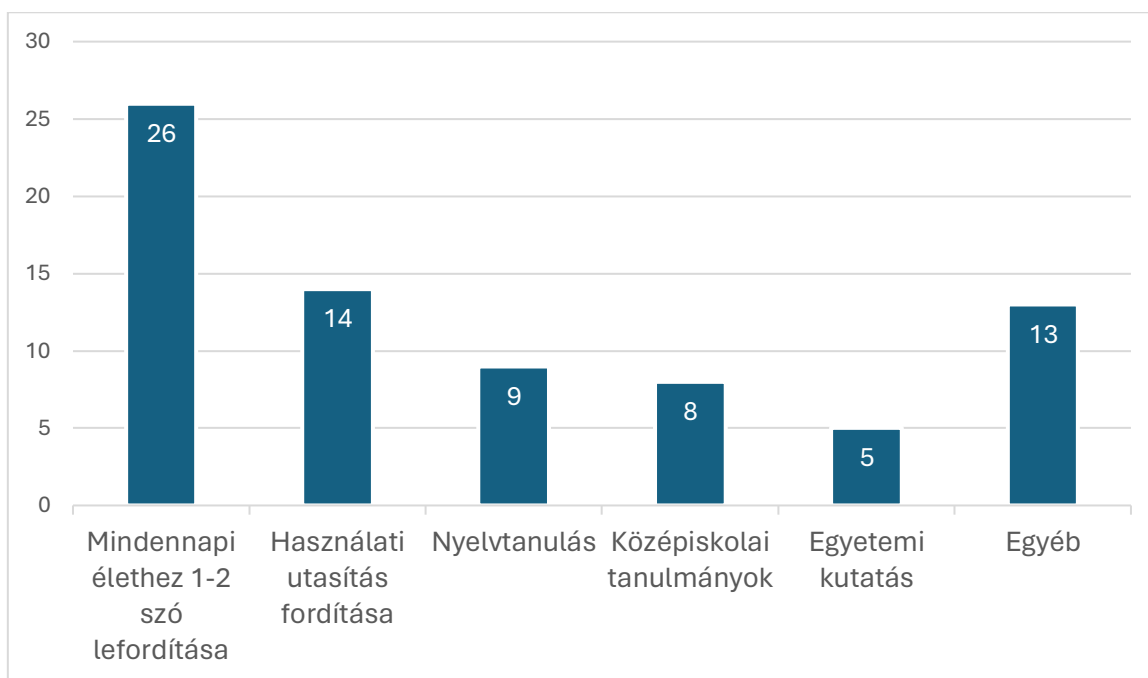
5. ábra: Fordítói megbízás

A kérdőív következő pár kérdéséből próbáltam feltérképezni a kitöltők kapcsolatát a gépi fordítókkal. A kérdőív alapján, már mindenki, azaz a kitöltők 100%-a, használt valamilyen féle gépi fordítót. Bizonyos kutatók szerint a gépi fordítókat az esetek 99,97%-ában laikusok használják, és csak a fennmaradó 0,03%-ban fordítók (Nurminen 2019, 2021, idézi Nagy 2022). A következő kérdésből, ahol több választ és egyéni válaszokat is meg lehetett adni, kiderült, hogy a kitöltők 83,9%-a (26 fő) használt már gépi fordítót 1-2 szó lefordításához a mindennapi életében. 45,2% (14 fő) már használati utasítást is fordított, 29% (9 fő) nyelvtanuláshoz használta. 25,8% (8 fő) a középiskolai tanulmányait segítette meg ezekkel a gépi fordítókkal, míg 16,1% (5 fő) egyetemi kutatásának szakirodalmát fordította így módon. Az egyéni válaszokból kiderült, hogy ezeken felül az emberek a következő dolgokhoz használtak még gépi fordítót:

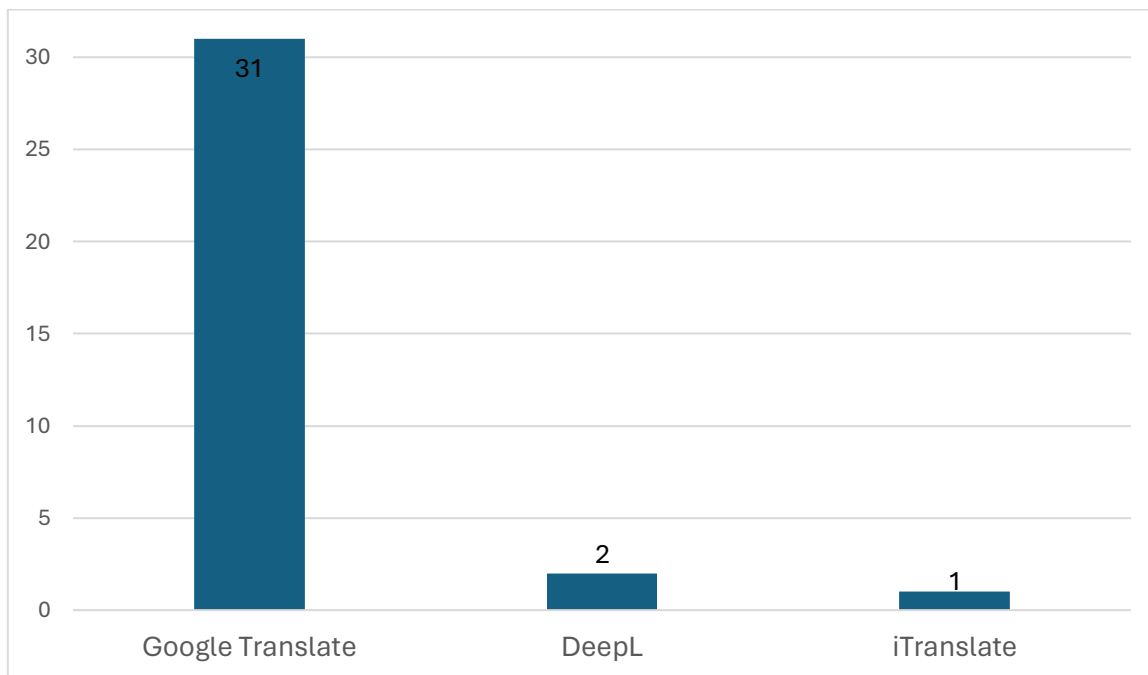
- utazásnál ismeretlen nyelv fordítása;
- kommunikáció munkahelyen;
- idegen nyelvű levelezés;
- rövidebb cikkek lefordítása;
- magyarul nem beszélő rokonnal való beszélgetés fordítása;
- beszélgetés, barátkozás külföldiekkel;
- family search;
- alkatrész keresés az interneten;
- dalszövegek megértése.

6. ábra: Használati szokások a gépi fordító tekintetében

Korábbi kutatások feltárták, hogy a laikusok főként egy adott szöveg megértéséhez, illetve alapvető kommunikációhoz használják a gépi fordítókat (Nurminen 2019, 2021, idézi Nagy 2022), amit jelen kutatásom is megerősített. A kutatásban résztvevők 100%-a használta már a Google Fordítót, 6,5% (2 fő) már a DeepL-lel is kísérletezett, míg 3,2% (1 fő) az iTranslate-t is használta. Emellett, 2 fő is megemlítette a Sztaki szótár használatát.

7. ábra: Az egyes fordítómotorok használati megoszlása

4.3. Az online kérdőív eredményei, következtetések

4.3.1. Mi a véleménye ezekről a gépi fordítókról? Amennyiben többet is használt már, külön véleményezze őket!

Amikor a laikusok a gépi fordítókat véleményezték, a leggyakoribb észrevétel az volt, hogy a Google Fordító (GT) 1-2 szó lefordításával hatékonyan megbirkózik, míg a hosszabb szövegeket nem megfelelő minőségben fordítja le. Már a laikusok is észrevették, hogy a GT nem kontextusban értelmezte a bevitt szöveget, mivel szegmensekben dolgozik, ahogyan az Nagy tanulmányában (2022) is olvasható. A megkérdezettek többsége szerint általában nem magyaros a kapott fordítás, és sohasem fog pontosan fordítani magyar nyelvre egy gépi fordító sem. A kérdőív kitöltői azt tapasztalták, hogy a szakszövegek esetén (akár egy használati utasításnál is) gyakoribbak a félrefordítások. Legtöbben arra a konklúzióra jutottak, hogy a gépi fordító segít megérteni az ismeretlen nyelven íródott szöveget, de nem képes tökéletes fordítást előállítani. Válaszukban az emberek 58%-a (18 fő) tért ki arra, hogy a GT nem pontos, 48% (15 fő) szerint a saját, laikus felhasználói használatra megfelelő a gépi fordító, míg a kitöltők 16%-a (5 fő) fejlődést vélte felfedezni a gépi fordítók teljesítményében az utóbbi években. Érdekes, hogy akik a DeepL-t is kipróbálták már, sokkal jobbnak tartják ezt a fordítómotort, mint a GT-t. Emellett, volt, aki szerint az 1-2 szó lefordítására alkalmasabbak és hitelesebbek az online szótárak.

4.3.2. Hivatásos fordítók gyakran fordítatják le a szövegeket gépi fordítókkal, majd utószerkesztik azokat (összevetik a forrásnyelvi szöveggel a gépi fordítást, majd kijavítják a hibákat). Önnek mi a véleménye erről?

A kérdőív kilencedik kérdésében röviden ismertettem az utószerkesztés fogalmát a laikus felhasználókkal, illetve azt is, hogy a hivatásos fordítók gyakran alkalmazzák a fordításaik során. A válaszokból kiderült, hogy az emberek véleménye a témáról nagyban eltér, sőt, gyakran ellentétes. Jellemzően hosszan kifejtett válaszokat kaptam, amelyekből összegeztem a leggyakrabban említett motívumokat:

- gyorsaság: 9 alkalommal említett;
- „nem fair”: 6 alkalommal említett;
- aggodalom a minőség miatt: 2 alkalommal említett;
- fordítói szakma jövője miatti aggodalom: 2 alkalommal említett;
- alapos utószerkesztés szükségessége: 2 alkalommal említett.

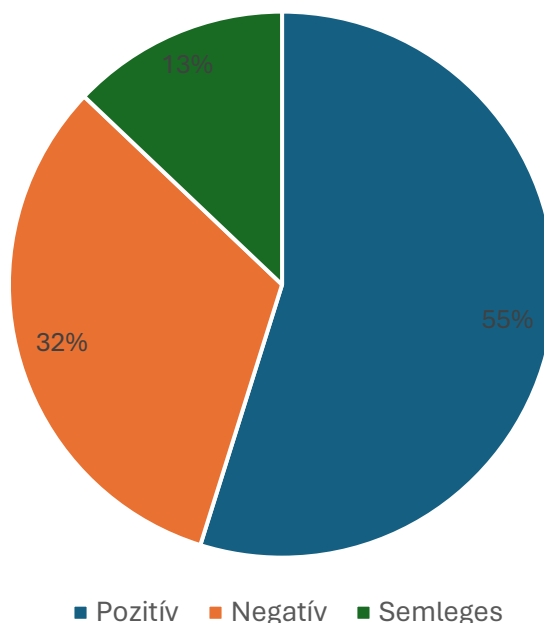
A kitöltők nagy része szerint az utószerkesztés sokkal gyorsabb munkát biztosít. Ezzel szemben, voltak olyanok is, akik szerint az utószerkesztés több időt vehet igénybe, mivel alaposan át kell nézni a gépi fordító által előállított szöveget. Ketten hangsúlyozták azt is, hogy fontos a jó utószerkesztés, mivel félt, hogy a hibák, amelyeket a gép generált, benne maradhatnak a célnyelvi szövegben. Az egyik kitöltő a következőt írta: „Nem találok benne kivetni valót! Annak a veszélye viszont szerintem magasabb, hogy hibás vagy nem megfelelő szövegrészek, kifejezések, szórend maradhat a fordításban.” (V3)³ Továbbá, két emberben aggodalmat vált ki a fordítói szakmát illetően a gépi fordító megjelenése és fejlődése. „Az, hogy ez nagyban gyorsítja a munkájukat, tehát nem rossz dolog. Viszont mindenképpen elgondolkodtató, hogy mesterséges intelligenciát használva, hosszú évek múltán a hivatásos fordítók munkája ellehetetlenülhet. Bár ez rengeteg fejlesztéssel és munkával jár, szakfordítókra szerintem a speciális szövegek miatt mindig szükség lesz.” (V1) Míg ez a válasz

³ A válaszadók számát az idézetek után V1, V2, stb. jelölöm.

inkább pozitív jövőképet jósol a fordítói szakmának, a másik válasz a fordítói szakma véges relevanciáját vetíti elő: „Hasznos és meggyorsítja a munkafolyamatot, viszont felveti azt a lehetőséget, hogy a fordító szakmának véges a jövőben elképzelhető relevanciája.” (V5) A fordító eltűnése, mint motívum, megjelenik a hivatásos fordítókkal készített interjúk során is (Eszenyi 2023). Talán nem is váratlan, hogy már a mindennapi embereket is foglalkoztatja a fordítói szakma eltűnése, mivel többek között, már a Politico is cikkezett 2023-ban a témáról „*Who killed the EU’s translators?*” címmel (Farkas 2024). Más vélemények szerint pedig általánosságban elmondható, hogy „a magasan képzett, magasan fizetett, fehérgalléros foglalkozások lehetnek leginkább kitéve a generatív mesterséges intelligenciának” (Felten 2023: 1, idézi Moorkens 2024, saját fordítás).

A 31 beérkezett választ három kategóriába lehet sorolni, aszerint, hogy az embereknek milyen a megítélése a hivatásos fordító által végzett utószerkesztésről: pozitív, negatív, illetve semleges. A kitöltők többsége, 55% (17 fő), pozitívan ítéli meg, hogy a fordító gépi fordítást is alkalmaz munkája során. A véleményüket főként a gyorsaságra alapozták, emellett a gépi fordítómotorokra szükséges eszközként tekintenek. „Szerintem ez teljesen rendben van, a technika fejlődik és szerintem nem baj, ha segítségül hívjuk. Ezáltal lehet, hogy gyorsabb és pontosabb lesz a munka.” (V6) A technológia fejlődésével a szótárakat felváltja a gépi fordító, így elfogadhatónak tartják, ha egy hivatásos fordító ehhez fordul. Ezzel szemben a kitöltők 32%-a (10) fő negatívan látja ha egy fordító utószerkeszt. Főként arra hivatkoznak, hogy a gépi fordítás elérhető a laikus felhasználók számára is, így „nem fair” vagy „nem túl korrekt”, hogy a fordítók pénzt kapnak ezért a munkáért. Sokak megkérdőjelezzik a fordító tudását is; „Profi fordító a saját tudását használja (...)” (V20), tehát nem elfogadható, ha más segédeszközt használ munkája során egy fordító. „Ha profi a fordító, akkor miért használ gépi fordítót? Biztonságérzet?” (V11) Egy korábbi kutatásból kiderül, hogy valóban szerepet játszik a biztonságérzet kérdése is, amikor a fordító úgy dönt, hogy gépi fordítót használ a fordításhoz. „A korcsoportok tekintetében az mondható el, hogy míg a 30 évnél fiatalabbak 23,8%-a használja fogalmak és szegmensek tisztázására a gépi fordítást, az 50 évnél idősebbek 22,2%-a, a 30–50 éves korosztálynak pedig a 31,6%-a, tehát utóbbiakra jellemző leginkább.” (Sulyok 2023: 45) A semleges véleményen osztozók csoportjába csupán 13% (4 fő) tartozik. Ők úgy gondolják, hogy „alapjáraton nincs probléma azzal, ha egy fordító gépi fordítót használ” (V10), viszont aggályaik vannak az utószerkesztett fordítás minőségével kapcsolatban. Emellett pedig abban sem biztosak, hogy valóban meggyorsítja-e a munkát.

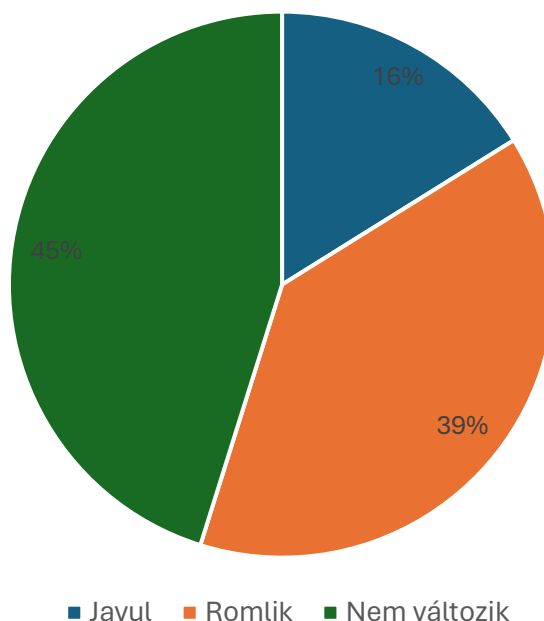
8. ábra: Az utószerkesztés megítélése

4.3.3. Ön szerint a gépi fordító használata hogyan befolyásolja a fordítók munkájának minőségét? Kérem, pár mondatban fejtse ki véleményét!

A következő kérdés fókuszában az utószerkesztett munka minősége volt. Vajon gyengébb minőségű lesz egy utószerkesztett szöveg, mint egy humán fordítással előállított? A válaszadók 45,1%-a (14 fő) szerint a minőség változatlan marad, míg 38,7% (12 fő) szerint romlik, és 16,1% (5 fő) szerint javul. A leggyakoribb vélemény, hogy a minőség attól függ, hogy mennyire bízza rá magát a gépi fordítóra. Ha teljesen arra támaszkodik, akkor sok nyelvhelyességi és egyéb hiba benne maradhat a szövegben, míg a kevésbé gépi fordításra támaszkodó hatékonyan el tudja távolítani a hibákat. Az egyik kitöltő szerint „a minőséget úgyis az határozza meg, hogy mennyire jó képességű maga a fordító” (V20). A laikusok úgy gondolják, hogy a minőségi romlás főként abból ered, hogy a gépi fordító nem tudja hozni a humán fordítói produktum szintjét, így nagyobb eséllyel marad a szövegben hiba. A válaszok azt sugallják, hogy a laikus felhasználók a minőség megítélésekor csak a szövegen belüli tényezőket vették számításba. Ezek közé tartozhatnak például a helyesírási hibák és a magyartalan mondat szerkezetek. A szövegen kívüli tényezőket, mint az adatvédelem, nem említették a válaszadók.

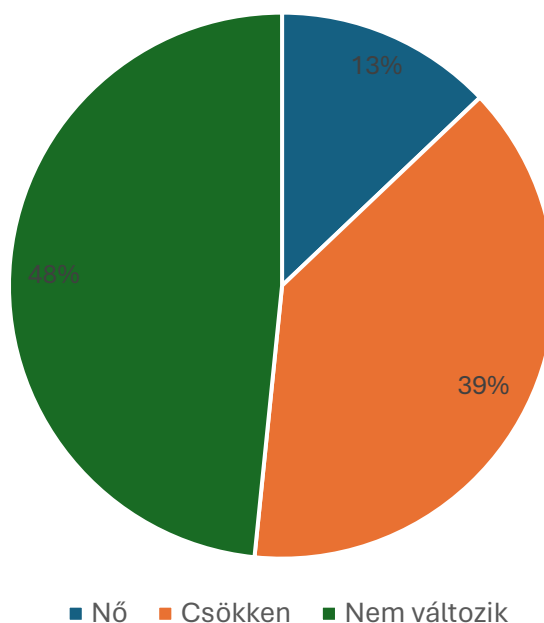
9. ábra: Az utószerkesztett szöveg minőségének megítélése

**4.3.4. Ön szerint a gépi fordító használata miként befolyásolja a fordító bérezését?
Válaszát indokolja!**

A 11. kérdésben arról kérdeztem a laikus felhasználókat, hogy szerintük miként befolyásolja a fordító bérezését, ha gépi fordítót használ. A többség, 48,4% (15 fő) álláspontja szerint a bérezést ez semmilyen módon nem befolyásolja, 12,9% (4 fő) szerint pozitív, míg 38,7% (12 fő) szerint negatív irányba billen a munkadíj.

10. ábra: A fordító bérezésének megítélése

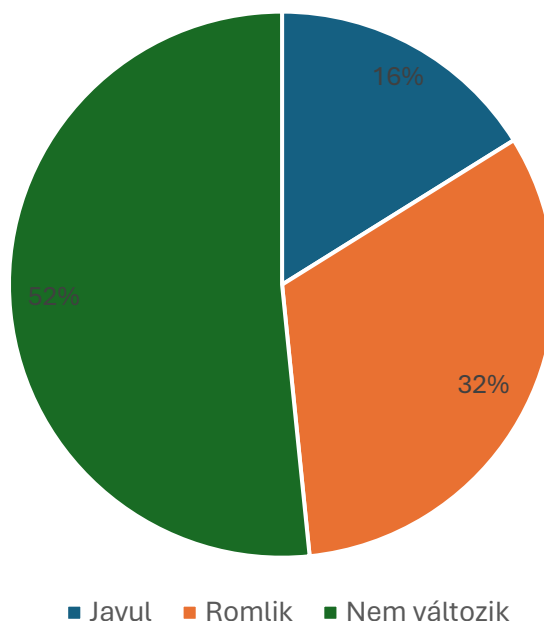
4.3.5. Az Ön szemében hogyan változik a fordító presztízse?

Általánosságban elmondható, hogy a kitöltők nem igazán tudták eldönteni, hogy a gyorsabb munka miatt romlik vagy javul a fordító fizetése. A kérdés, hogy kinek éri meg gyorsabban dolgozni, a hivatásos fordítók körében is releváns. „Kardinális kérdés azonban a humán fordító szempontjából, hogy ki profitál a megnyert időből, ahogyan ez a motívum meg is jelenik például M. M, L. L. vagy H. H. [a résztvevő fordítók álneve a kutatásban] narratívájában, akiknél az MT-nek köszönhetően a szabadúszó számára emelkedhet a díjazás, míg a másik három fordító esetében, akik nem fordítanak szövegegységben megállapított díjazásért, fel sem merül a megnyert idő gondolata” (Eszenyi 2023: 172). Így tehát elmondhatjuk, hogy a szabadúszók számára javul a díjazás, míg más fordítóknak nem befolyásolja a bérét a gépi fordító használata. A kitöltők közt is volt, aki hasonló következtetésre jutott: „Szerintem csökkent a fordító bérét, mert a munka nagy részét pl. egy cégen belül már nem a fordító végzi el, hanem az MI, viszont ha szabadúszóként dolgozik, növelheti is, mert egyszerre több projekten tud dolgozni a szakember.” (V7) Sokak szerint azonban romolhat a fordítók bérezése, mivel kevesebb megbízást kapnak. A fejlődő technika és a neurális fordítomotorok megjelenésével és elérhetőségével vannak, akik már nem fordulnának szakemberhez bizonyos fordításokkal. Amennyiben nem hivatalos dokumentum fordításáról van szó, az MT fordításának minőségével is megelégedne a kitöltők egy része. Emellett vannak, akik egy adott munkára levetítve gondolják úgy, hogy kevesebbet kellene fizetni az utószerkesztésért, mint a fordításért.

4.3.6. Az Ön szemében hogyan változik a fordító presztízse?

A következő kérdés a fordító presztízst vette górcső alá. Vajon a laikus felhasználó máshogy tekint a hivatásos fordítóra, ha gépi fordítót használ munkája során? Az emberek többségének, 52%-nak (16 fő), a szemében nem változik a fordító megítélése. Ahogyan az már az ezt megelőző kérdésekre adott válaszokból is kiderült, sokaknak vannak aggályaik és negatív érzéseik az MT-vel és az utószerkesztéssel kapcsolatban. Ennek fényében talán nem is meglepő, hogy az emberek 32%-a (10 fő) szerint romlik a fordító presztízse a gépi fordító használata miatt. Végül a kitöltők csupán 16%-a (5 fő) gondolja úgy, hogy a megítélést javítja, ha a fordító az effajta eszközökhöz fordul: „Ahogyan azt már korábban is kifejtettem, jelen helyzetben egy fordító szerepe a speciális szakmai dokumentumok esetében elengedhetetlen, így az én szememben a gépi fordítóprogram használata esetében is javul a fordító presztízse. Ez az én szubjektív véleményem.” (V12) Szintén kiderült már az ezt megelőző válaszokból, hogy az emberek szerint továbbra is szükség van a fordító kiemelkedő nyelvtudására, illetve a különböző fordítói készségek alkalmazására.

11. ábra: A fordító presztízsének megítélése

4.3.7. Ön továbbra is biztonságban érezné az adatait?

Bár a 21. század fejlesztéseinek megvannak a maga előnyei, könnyen ellenünk fordulhatnak ezek az előnyök. Elmondható, hogy még sohasem volt olyan könnyű az információszerzés, mint a mai modern világban, ahol minden egy kattintásnyira van. Ezzel szemben az átlagember számára rejtélyt jelent, hogy mi történik azokkal az adatokkal és képekkel, amelyeket az interneten oszt meg. Gépi fordítás során elkerülhetetlen, hogy a fordító a szövegben szereplő adatokat a különböző fordítómotorok fejlesztőivel megosztja (Kóbor 2023). Így manapság egyre relevánsabb a kérdés: „Ön továbbra is biztonságban érezné az adatait?” A válaszadók 60,1%-a (19 fő) nem érezné biztonságban adatait, akkor sem, ha az adott gépi fordító az adatok védelmét ígéri. Érdekesség, hogy többek nem kifejezetten a gépi fordítómotorokkal szemben bizalmatlanok, hanem általánosságban nem hiszik, hogy létezik adatbiztonság a 21. században. „Létezik manapság egyáltalán adatbiztonság?!” (V5) A kitöltők 38,7%-a (12 fő) teljes mértékben megbízik az MT által tett ígéletben, az oldalra felvitt információk teljeskörű védelmében. Vannak, akik abban bíznak, hogy a fordító/fordítóiroda tisztában van azzal, hogy mely oldalak megbízhatóak adatvédelem szempontjából, és csak azokat használják munkájuk során. „Ha hivatalosan fordítatok egy szöveget, akkor azt gondolom, hogy a cég akit megbízok olyan programot használ amely megbízható a bizalmas információkat tekintve.” (V12) Emellett, a kitöltők közt volt, aki a dokumentumok anonimizálását tartja jó megoldásnak. Az a biztos, ha a gépi fordítóba bevitt szövegben nincs is érzékeny információ, amely kiszivároghatna.

4.3.8. Amennyiben a témával kapcsolatban szeretné megosztani további gondolatait, azt itt teheti meg.

A kérdőív 14. pontjában lehetőséget adtam a kitöltőknek, hogy további releváns gondolatokat osszanak meg velem. Az egyik válasz talán jól összefoglalja a fordító, a gépi fordító, és az utószerkesztés kapcsolatát. „A digitalizáció fejlődésével egyre gyorsabb és pontosabb fordítás

várható a gépi fordítástól, de ahhoz a szóösszetételek, szavak mondatokban betöltött szerepük betöltéséhez, karbantartásához is ember kell. A nyelv folyamatosan bővül, változik, ezt a gépi fordításnak is kell követnie, ember nélkül nem megy.” (V30) Azaz, a humán fordítót nem tudja helyettesíteni, leváltani a gépi fordító. Ahogyan ez a válasz is sugallja, az utószerkesztés elengedhetetlen fontosságú. Nem jelenthetjük ki, hogy magát a fordítói tevékenységet felváltaná az utószerkesztés, inkább csak a fordító szolgáltatásainak palettáját bővíti.

Elmondható, hogy a válaszadók véleményét a legtöbb esetben nem lehet általánosítani a korcsoportok, nemek, illetve iskolázottság tekintetében. Ennek ellenére érdekes tendencia figyelhető meg, miszerint az alacsonyabb iskolázottságú embereknek gyakran negatívabb a véleményük az utószerkesztésről. Sokan úgy tekintenek az utószerkesztésre, mint egy laikusok által, fordítói végzettség nélkül is elvégezhető feladatra. További megfigyelés, hogy az alacsonyabb iskolázottságú emberek nagy százaléka biztonságban érzi az adatait még akkor is, ha a fordító gépi fordítót használ.

4.4. Profilozás – A személyes interjú alanyai

A személyes interjú elkészítéséhez öt önkéntes interjúalanyt választottam. A résztvevők közül kettő fő tartozik a 18–25 évesek korosztályába, míg egy-egy fő a 26–35, a 36–55 és a 55+ kategóriába. A felmérésben három nő és kettő férfi vett részt. Legmagasabb iskolai végzettség tekintetében is változatos csoportot sikerült kialakítani; egy főnek szakmunkásképző, három főnek érettségi, és egy főnek pedig alapszakos diploma a legmagasabb iskolai végzettsége. A megkérdezettek közül senki sem adott meg fordítói megbízást hivatásos fordítónak. A kérdőív kitöltőihöz hasonlóan, a személyes interjú alanyai közül is mindenki használt már gépi fordítókat. A megkérdezettek közül mindenki használta már a gépi fordítót 1-2 szó lefordításához mindennapi élete során. Emellett, három fő is fordított ennek segítségével használati utasítást. Kettő fő középiskolai tanulmányai során is használt gépi fordítót, míg az egyik személy egyetemi kutatásához felhasználandó szakirodalmat is fordított már. A megkérdezettek közül mindenki csak a Google Fordítót próbálta ki eddig, amely a kérdőíves kutatás alapján is a legnépszerűbb választás volt a laikusok körében.

4.5. A személyes interjú eredményei, következtetések

A személyes interjú résztvevői egybehangzó véleménnyel vannak a gépi fordítóról. Az interjú során kivétel nélkül mindenki kitért arra, hogy a gépi fordító általában nem túl precíz, helytelenül fordít. „Botrányos, egyszerűen magyartalan. (...) Sokszor nincs értelme annak, amit lefordít.” Három megkérdezett is úgy gondolja, hogy a szavak lefordítására még alkalmasabb a gépi fordító, mint az összefüggő szövegekére. Ezzel szemben a megkérdezettek inkább fordulnak online szótárakhoz ha csak 1-2 szó lefordítására van szükségük, mivel azokat sokkal megbízhatóbbnak találják. Az egyik interjúalany gyakran visszaellenőrzi a kapott szöveget mielőtt azt bárhol felhasználná; a célnyelvi szöveget újra beteszi a gépi fordítóba és megnézi, mit kap eredményként. Általában nem volt elégedett a minőséggel, illetve az ellenőrzése alatt is egyértelművé váltak a gépi fordító pontatlanságai. Egy fő úgy emlékezett vissza a középiskolás éveire, hogy akkoriban még sokkal rosszabb volt az adott gépi fordító. Főként azzal is indokolható, hogy ez az időszak a neurális gépi fordítók megjelenésére tehető. Így tehát a laikus felhasználók között is van, aki észrevette a minőségi változást miután 2015-ben mindenki számára elérhetővé váltak a neurális gépi fordítómotorok. Új motívumként jelent meg az egyik interjúban a komikum, azaz „néha nagyon vicces fordításokat tud generálni a gépi fordító”. Ez magyarázható a fent már említett jelenséggel is, amelyet Nagy L. *hallucinációként*

írt le. Bár nem csak a laikusok számára lehet megmosolyogtató egy-egy nem odaillő szó, amelyről azt sem tudjuk, honnan került a célnyelvi szövegbe.

A kérdőívvel ellentétben, a szóbeli interjú alanyai közül senki sem tekint negatívan az utószerkesztésre. Inkább semlegesen tekintenek erre a tevékenységgel, mivel saját tapasztalataik alapján nehezen bíznának meg a gépi fordítóban. „Nehéz elképzelnem, hogy van olyan fordítóprogram, amely több hasznot csinál, mint kárt.” Ennek ellenére a fordító szakértelme miatt nem tekintenek negatívan a tevékenységre. Három fő is kihangsúlyozta, hogy az utószerkesztés csak akkor elfogadható, ha azt alaposan végzi a szakember, és biztosan nem marad benne hiba. Hasonló véleménnyel voltak többen is a kérdőív kitöltői között. Szintén a kérdőívekből visszaköszönő motívum a félelem a fordító munkájának megszűnése miatt.

Az interjúalanyok közül mindenki úgy gondolja, hogy a munka minőségét nem befolyásolja a gépi fordító használata. Volt olyan, aki az ALPAC-jelentés következtetéseihez hasonlóan gazdaságtalan és időigényes munkának tartja az utószerkesztést, főleg egy hosszabb hangvételi szöveg esetében. Felmerült benne a kérdés is, hogy „nem nehezebb kiszűrni a hibákat mint magunktól helyesen leírni”? Az emberek gyakran az MT fordításának minőségét a humán fordítás minőségével hasonlítják össze. Úgy gondolják, hogy a humán fordítás minősége az a kívánt szint, amelyet a gépi fordításnak el kell érnie. Felveti a kérdést; a humán fordító tévedhetetlen és mindig tökéletes produktumot nyújt? Az interjú minőségre vonatkozó kérdésénél újra felmerült, hogy a minőséget az határozza meg nagyban, hogy mennyire pontos az utószerkesztést végző fordító. „Ha a fordító profi, akkor nem befolyásolja a minőséget. Ha én csinálnám, akkor lennének bajok a szöveggel.”

A 11. kérdés a fordító bérezésére irányult. Két fő szerint az utószerkesztés nem befolyásolja a fordító bérezését. Az egyik interjúalany szerint a megbízót nem érdekli, hogy a munka hogyan készült el, csak az a fontos, hogy időben kézhez kapja a várt anyagot. Sulyok kutatása (2023) igazolja, hogy bizonyos esetekben a fordítók valóban használnak gépi fordítót akkor is, amikor a megbízó erre külön nem kérte. Körülbelül a megkérdezett fordítók 34%-a vallott erről. Egy fő szerint nő a fordító bérezése, mivel a gyorsaság értéket képvisel a fordítópiacon. Így minél gyorsabban dolgozik valaki, annál többet kérhet el az adott munkáért. A maradék két interjúalany ezzel szemben úgy gondolja, hogy „ha gépi fordítást használ (a fordító), akkor kevesebbet kérhetne a munkáért, mivel egyszerűsödik a feladata, véleményem szerint gyorsabb is”.

Négy megkérdezett szemében nem változik a fordító presztízse, mivel szerintük a szakértelem továbbra is nélkülözhetetlen. „Ez csak egy eszköz a munkához, de attól még áll mögötte szakértelem.” Ebből egy ember arra is kitért, hogy abban az esetben ha valaki nem tud megfelelően utószerkesztetni, csökkenhet a presztízs. Továbbá, egy fő szerint egyértelműen romlik a fordító presztízse.

Az utolsó kérdésre adott válaszok alapján az interjúalanyok többsége, 4 fő nem érezné teljesen biztonságban a gépi fordítómotorba bevitt adatait. Ebből egy fő azonban megjegyzi, hogy „az éremnek két oldala van, ember is visszaélhet ezekkel az adatokkal”. A további egy fő arra alapozza a bizalmát, hogy az adatvédelmi szabályzatok szigorúak, melyekhez a cégeknek tartaniuk kell magukat. Tehát a gépi fordítás biztonságos. Abban az esetben ha kiszivárogná valamilyen érzékeny adat, a fordítómotort üzemeltető céget lehetne támadni jogilag.

Végső megjegyzésként egy fő kiemelte, hogy számára megdöbbentő, hogy tényleg van olyan gépi fordító, amely segítheti a fordító munkáját. Azonban felveti a kérdést, hogy tényleg gyorsabb gépi fordítóval dolgozni, és a hibákat kijavítani, mint „alapból jól lefordítani”?

4.6. Eredmények összehasonlítása

A szóbeli interjúk során sikerült egy heterogénebb csoport kialakítása. Ez azzal is indokolható, hogy az interjúalanyok kiválasztása az én kezemben volt, míg a kérdőív kitöltőinek megoszlását nem tudtam befolyásolni. Általánosságban elmondható, hogy a két kutatás során hasonló motívumok tűntek fel. Ilyenek például a gyorsaság, a minőség és a fordító eltűnése. A szóbeli interjúk során új motívumként jelent meg a gépi fordító által generált szöveg komikuma.

Általánosságban elmondhatjuk, hogy a kérdőíves interjúk során gyakran előfordultak szélsőséges válaszok is. Ezzel szemben, a szóbeli interjúk során sokkal kiegyensúlyozottabb válaszokat ismerhettem meg. Sokszor az interjúalanyok hasonló válaszokat adtak, és főként semlegesen tekintettek az adott témákra (például az utószerkesztésre és a minőségre). Összességében pozitívabb visszajelzések érkeztek a szóbeli interjúk során, ami annak is betudható, hogy a résztvevők tudtak kérdezni, így jobb rálátásuk volt a fordítók munkájára. Egyedül az adatvédelemre irányuló kérdésnél érkeztek túlnyomóan negatív válaszok az interjúk alatt. A megkérdezettek többsége nem bíz meg a gépi fordítók által ígért adatvédelemben.

5. Összefoglalás

A gépi fordítás és utószerkesztés kérdésköre régóta foglalkoztatja a fordítástudományt. Az ALPAC-jelentés a hatvanas években értékelte a gépi fordítás állását, megállapítva, hogy az nem ígér túl nagy jövőt. A jelentés mérőföldkőnek számított a gépi fordítás empirikus vizsgálatában, és rávilágított az utószerkesztés időigényes és költséges folyamatára. A fordítói kereslet az idők során robbanásszerűen megnőtt, részben a globalizáció hatására. Ennek következtében a fordítók piaci álláspontja is megváltozott a gépi fordítást illetően, és egyre nagyobb igény mutatkozik a gépi fordítómotorok fejlesztésére.

A gépi fordítás fejlődése során különböző módszereket alkalmaztak, a szabályalapú rendszerektől kezdve a statisztikai és példaalapú megközelítésekig. Az igazi áttörést a 2015-ben bevezetett neurális hálózatok hozták, amelyek mélytanuláson alapulnak és sokkal pontosabb fordításokat tesznek lehetővé. Azonban még mindig vannak korlátai. Az újabb AI-alapú eszközök, mint például a ChatGPT, további lehetőségeket kínálnak a gépi fordításban és az interakcióban, de figyelembe kell venni a pontos megértés és válaszadás kihívásait.

A hivatásos fordítók tapasztalatai alapján a gépi fordítás terjedése észrevehetővé vált, különösen a DeepL bővítése után. Bár a neurális fordítómotorok előnyei közé tartozik a természetesebb hangzás és a soknyelvűség, mégis vannak gyenge pontjaik. A gépi fordítókhoz hasonlóan a hivatásos fordítók is szakterületükre specializálódnak. Ugyanakkor a gépi fordító nem képes a kreatív szövegek fordítására, és gyakran hibákat követ el, amelyeket az utószerkesztés során kell javítani. A gépi fordítás hiányosságai miatt a humán fordítók munkáját nem veszi át teljesen. Az utószerkesztés során a fordítónak különös figyelmet kell fordítania a gépi fordítás hibáira és azok javítására. Azonban a gépi fordítás hasznos eszköz lehet a fordítóknak, különösen gyorsabb fordítások esetén. Az interjúk és tanulmányok során a szakemberek kifejezték aggodalmukat a gépi fordítás minősége és az utószerkesztés hiánya miatt. Ugyanakkor a legtöbben úgy vélik, hogy a gépi fordítás mellett továbbra is szükség lesz a humán fordítókra.

Az online kérdőívek válaszaiból széles spektrumú vélemények bontakoztak ki, és a többség nem tekint negatívan az utószerkesztésre. A személyes interjúk során pedig inkább pozitív visszajelzéseket kaptam. A kérdőíves felmérés demográfiai egyensúlyhiánya miatt azonban nehéz volt következtetéseket levonni a válaszok és demográfiai adatok közötti kapcsolatról. E problémát egy jövőbeni, átfogóbb kutatás orvosolhatja. További vizsgálatot igényel, hogy mi számít megfelelő minőségnek a laikusok számára az utószerkesztés során: egy minimális beavatkozással készült (LPE) vagy egy alaposan átnézett és korrigált (FPE) szöveg.

Bízom benne, hogy kutatás hozzájárul ahhoz, hogy a fordítóipari szereplők átfogóbb képet kapjanak a laikusok, azaz potenciális megrendelők véleményéről az új szolgáltatásokról. Az elért eredmények és felvetett kérdések inspirációként szolgálhatnak a jövőbeli tudományos munkákhoz.

6. Hivatkozások

- Allen, J. 2003. *Post-editing*. Harold Somers (ed.) (2003). Computers and Translation. A translator's guide. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 297-317.
- Daems, J., Macken, L. 2021. Post-editing human translations and revising machine translations. Impact on efficiency and quality. In: Koponen, Maarit–Mossop, Brian–Robert, Isabelle S.– Scocchera, Giovanna (eds.): Translation revision and post-editing. Industry Practices and Cognitive Processes Routledge. London–New York.
- do Carmo, F., Moorkens, J. 2020. *Differentiating Editing, Post-editing and Revision*. In: Koponen et al. (eds) 2021. Translation Revision and Post-Editing. London & New York: Routledge.
- Eszenyi, R. 2022. Kérdőívek és interjúk a fordítás és a tolmácsolás kutatásában. In: Klaudy K., Robin E., Seidl-Péché O. (szerk.) 2022. Bevezetés a fordítás és a tolmácsolás kutatómódszertanába I. Általános rész.
- Eszenyi R. 2023. Humán fordító és gépi fordítás 8 leckében – Változások a 21. századi nyelvi közvetítő szerepében. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest. DOI: 10.21862/Transl.HuXMach.2023.8
- European Language Industry Survey 2024. Trends, expectations and concerns of the European language industry. Elérés: <https://elis-survey.org/wp-content/uploads/2024/03/ELIS-2024-Report.pdf> (A letöltés ideje: 2024. április 13.)
- Farkas Á. 2024. Hogyan segíti a mesterséges intelligencia az Európai Bizottság munkáját? Konferenciaelőadás. Elhangzott: TransELTE 2024.03.21. Budapest.
- Felten, E. W., Raj, M. and Seamans, R., (2023) Occupational Heterogeneity in Exposure to Generative AI 2023. Elérés: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4414065>
- Hell Gy. 1962. A gépi fordítás néhány kérdése: Műszaki Könyvtárosok Tájékoztatója, 9. évfolyam, 7. szám, 1-14.
- Horváth I. (szerk.) 2015. *A modern fordító és tolmács*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
- Hutchins, J. 1996. ALPAC: the (in)famous report. MT News International, no. 14, June 1996, 9–12.
- Klaudy, K. 2004. Bevezetés a fordítás elméletébe. Scholastica, Budapest.
- Kóbor, M. 2023. Gépi fordítás (nem csak) a fordítóképzésekben: Módszertani adalék a tudatos MT-használat oktatásához. *Modern Nyelvoktatás*, 29(1–2), 7–23. <https://doi.org/10.51139/monye.2023.1-2.7.23>
- Moorkens J. 2024. Quality, quantification and automation in translation Konferenciaelőadás. Elhangzott: TransELTE 2024.03.21. Budapest.
- Nagy, L. P. 2022. Is translation still a good career choice? Neural machine translation is revolutionising the translation industry. In: Szoták, Sz., Lehocki-Samardžić, A.

- (szerk.) Nyelvi közvetítés a Kárpát-medencében a pandémia idején. Osijek, Horvátország: Glotta Nyelvi Intézet, 95-103.
- Nitzke, J., Hansen-Schirra, S., Canfora, C. 2019. Risk management and post-editing competence. *Journal of Specialised Translation*. Issue 31.
- Nurminen, M. 2019. Decision-making, Risk, and Gist Machine Translation in the Work of Patent Professionals. In: Utsuro, Takehito–Sudoh, Katsuhito–Tsunakawa, Takashi (eds.): *Proceedings of The 8th Workshop on Patent and Scientific Literature Translation*. European Association for Machine Translation. Dublin.
- Nurminen, M. 2021. 'Who actually uses machine translation tools and for what?' A look at the MT use of non-translators. Zoom meeting: Machine Translation in 4IR. University of Johannesburg, 25 August 2021
- Proford és SZOFT 2024. *A magyar fordítóipar a számok tükrében*. Webinar. Elhangzott: Translating Europe Workshops 2024.04.08. Budapest.
- Prószéky, G. 2021. A gépi fordítás hetvenéves története. In: Dodé, Réka; Ludányi, Zsófia (szerk.) *A korpusznyelvészettől a neurális hálókig : Köszöntő kötet Váradi Tamás 70. születésnapjára*. Budapest, Magyarország : Nyelvtudományi Kutatóközpont, 141-156.
- Russell, S. J., & Norvig, P. 2016. *Artificial intelligence: a modern approach*. Pearson.
- Sorgi G. – Di Sario F. 2023. *Who killed the EU's translators?* politico.eu, 2023. május 12. Elérés: <https://www.politico.eu/article/translators-translation-european-union-eu-automation-machine-learning-ai-artificial-intelligence-translators-jobs/> (A letöltés ideje: 2024. március 23.)
- Sulyok K. 2023. Kérdőíves felmérés a fordítói, a lektori és az utószerkesztői kompetencia megítéléséről a fordítóiparban. *Fordítástudomány* 25. évf. 2. szám. 34–57. DOI: [10.35924/fordtud.25.2.3](https://doi.org/10.35924/fordtud.25.2.3)
- Szlávik Sz. 2022. A gépi fordításhoz kötődő alapvető terminusok, definíciók és a közöttük lévő ellentmondások, *Fordítástudomány* 24. 1. szám 87–103.
- Terribile, S. 2023. Is post-editing really faster than human translation? *Translation Spaces*. <https://doi.org/10.1075/ts.22044.ter>
- Yang, Z. G. 2021. A gépi fordítás és a neurális gépi fordítás. *Modern Nyelvoktatás*, 24(2-3), 129–139.